

Filosofi som fiktiv faktion

Den, der elsker af hele sit hjerte, kender hverken løftet eller eden.

- Ole Fogh Kirkeby, *Filosofiske fortællinger*

Af Finn Janning

Filosofi handler om kærlighed. Kærlighed som en måde, hvorpå livets mangfoldige kræfter frigøres, og livet selv affirmeres. Af den grund handler filosofi heller ikke om løfter og eder, men om en troskab over for det, som sker, nemlig begivenheden. Det er i det, som sker, at vi kan lære noget nyt, lære noget, som bryder med vores tidligere antagelser, hvorved filosofien eller kærligheden til kærlighed intet andet bliver end sig selv.

Måske er det også grunden til, at Ole Fogh Kirkebys *Filosofiske fortællinger* handler om intet. Det intet, som aldrig rigtig bliver til noget bestemt. Fortællingerne er med andre ord fastholdt i deres umiddelbare uafgjorthed eller ubestemthed, som den begivenhed, de nu engang er. Og måske er det også grunden til, at *Filosofiske fortællinger* åbner med et citat af den franske forfatter Gustave Flaubert, der i et brev til sin veninde skriver: ”Det som forekommer mig smukt, det som jeg gerne vil skrive, skulle være en bog om intet, en bog som ikke støttes af noget ydre, men holder sig oppe ved sin stils indre styrke, som jorden svæver af sig selv, en bog næsten uden emne...”¹ En bog om intet er en bog, der ikke repræsenterer noget bagvedliggende. Det er altså ikke fortællinger *om* noget, men fortællinger, der *er* noget, dét fortællingerne skriver frem. Fortællingerne er sin egen stil, sin egen rytme, en rytme der etymologisk fortæller os, at fortællingerne både er en bevægelse og en bølge, både et flow og en gentagelse.

Kirkebys *Filosofiske fortællinger* er som bølgen, der aldrig kommer, hvorfor vi også fristes til vedvarende at gentage dette intet, som aldrig kommer, fordi bølgen qua sin bevægelse bevæger os. Det intet, som aldrig kommer, er på en finurlig måde noget umærkeligt, som vi kun kan nærme os gennem fiktionen. Men der er tale om filosofi og ikke fiktion,

---

¹ Alle citater i denne artikel er fra Ole Fogh Kirkeby (2004): *Filosofiske fortællinger*.

hvilket skyldes, at fiktionen udspringer fra dette umærkelige noget, hvorved den forsøger at optegne en anden faktion, en ny virkelighed, som en slags korrektion af vores tidligere antagelser. Derfor mener jeg heller ikke, at *Filosofiske fortællinger* er fiktive fortællinger med et filosofisk islæt. De er filosofi fortalt, tænkt og skrevet anderledes. Det er filosofi som fiktiv faktion, sådan som filosofi altid har været, fordi filosofiens kærlighed til kærligheden altid har betyder, at den nødvendigvis må opfinde eller skabe det, den mærker. Om ikke andet, så fordi at det, den mærker, ikke er andet end det andet, som endnu ikke *er* noget, men som måske kan *blive* til noget.

Lad os tage et par eksempler fra fortællingerne.

I fortællingen *Aderman* – der handler om bådsmanden Aderman og hans kamp med sig selv og de døde på skonnerten Silesius – står det: ”Alt, hvad der overhovedet har logisk mulighed for at ske, det er hos os hele tiden. Så rigt er øjeblikket.” Førend de kræfter eventuelt virkeliggøres som det virtuelle øjeblik rummer, må den nødvendigvis besidde, hvad vi kunne kalde en *æstetisk empati*, en intens sansning af den anden som en anden. Herved erkender vi det, der sker, som noget, vi ikke umiddelbart kan forstå, fordi det er os fremmed. En fremmedhed, som kan lære os noget, hvorfor vi heller ikke ønsker at foregribe denne gennem normer eller andre anvisninger. Den æstetiske empati er en intens troskab til begivenheden og de kræfter, den rummer. Men en ting er selve erkendelsen, en anden er at give den videre. I fortællingen bliver den ensomme bådsmænd, Aderman, fortalt af begivenhedens ubestemte stemme: ”I mennesker kan ikke tåle megen virkelighed.” At mennesket, ifølge stemmen, ikke kan dette, skyldes angsten for det ukendte, angsten for at virkeliggøre noget, som nogen måske ikke ville bryde sig om. Aderman er dog ingen bangebuks, for han ved nemlig, hvad det er, som stemmen siger i al sin uklarhed og tvetydighed. Det, som Aderman har erkendt i kraft af den æstetiske empati, er, at det enkelte menneskes skæbne er at ofre sig for det kommende menneskes skæbne. At gøre mulighederne for det kommende menneske lidt bedre, hvilket sker ved at aktualisere eller virkeliggøre de kræfter, som ”er hos os hele tiden”, men som kan svære at kapere. Aderman ved, at livet ikke er bestemt, men at han kan være med til at give det retning, fordi at erkende er at række det smukke eller det kærlige videre.

Den der rækker eller giver sine erkendelser videre, som andre eventuelt kan finde små sandheder i, er filosoffen. Filosoffen er den, som ikke kan lade være med at give det kærlige videre. Filosoffen er den, som forventer *intet* til gengæld. En sådan erkendelse er ligeledes en sand sømand værdig, fordi han om nogen ved, hvordan det er at trække sine spor i vandet. Livets skrøbelighed, er hvad der ånder enhver sømand i nakken. Hvad der begyndte som en fortælling om bådsmænd Aderman på den tomastede skonnert Silesius, slutter med ”at have sænket ét besætningsmedlem i havet på så lang en rejse.” Det er faktion forført som fiktion, det er filosofi.

I mine øjne præsenterer Kirkeby sine tanker og sin filosofi på en – for ham – nærmest uhørt præcis måde i mange af sine fortællinger. Der er tale om en matematisk stringens. I en af den eneste muntre fortællinger, hvori Immanuel Kants navn indgår, *Immanuel Kants papegøje*, lærer vi lidt mere om intet.

I korthed handler fortællingen om, at Kant besøger Bornholm på grund af sit skrantende helbred, og der bliver han opmærksom på en papegøje, som han gerne vil. At Kant hermed udviser en ikke særlig filosofisk tanke, nemlig behovet for at eje, er mindre vigtigt til at begynde med. Kant bliver bedt om at definere ”Ingen” kortfattet, såfremt han skal gøre sig nogen forhåbninger om at erhverve sig papegøjen. Definitionen lyder sådan her: ”Ingen kan ikke have nogen egenskaber, ikke engang negative”, sagde han. ”Ingen må være det, han ikke er, og ikke være det, han er. I det første tilfælde måtte jeg nævne alle personer, der har eksisteret og som eksisterer lige nu. I det andet tilfælde måtte jeg vide, hvem han er, for at udvikle argumentets logik; eller jeg måtte forudsætte at have behersket det første. Men det er jo en contradiction in adjecto, for fænomenet ’identitet’ og prædikatet ’Ingen’ udelukker tilsyneladende hinanden.” Kant deducerer sig frem til, at han eller ingen enten må være det, han ikke er, samtidig med at han ikke må være det, han er. Man kan altså ikke vise, at en tænkning ikke rummer nogen kontradiktion inden for denne tænknings egne betingelser.

Fortællingens Kant konkluderer: ”Derfor vil jeg hævde, at ’Ingen’ er den ikke-anden, den, der på samme tid ikke er sig selv, og heller ikke er sig-ikke-selv. Med andre ord, den, hvem den almene stemme hører.” De interessante spørgsmål, som må have huseret på Bornholm efter Kants exegesis, må nødvendigvis have været: Hvem hører den almene stemme? Hvem er dette hvem, som er den almenes stemme? Heldigvis er papegøjens

tidligere ejer, kroværten, filosofisk anlagt. Han udtaler: ”for det at erfare, at tænke, at være, at tale, alt beror det så meget på gentagelsen. Man må da spørge om, hvis stemme det er, der lyder i vores røst, netop når vi mener, at klangen i vores stemme er det eneste af alt, vi kan kalde vores eget. Det, der gør os til nogen, og ikke ingen. Hvem gentager vi?” Svaret er: Den anden. Vi gentager den anden, fordi det altid er den anden, som siger vores navn, hvilket Maurice Blanchot engang sagde. Det gør vi, fordi vi ikke ønsker at være alene, fordi vi i så fald ikke eksisterer, idet det er den anden, som giver os vores navn. Derfor bliver vi også selv nødt til at gentage den andens navn. Dette forklarer ligeledes grunden til, at Kant så gerne ville eje papegøjen, idet den var knyttet til hans egen forfængelighed, fordi han gennem papegøjen blev opmærksom på, at det altid er den anden, som gør os til nogen. For vi møder den anden, er vi ingen. Vi bliver med andre ord til i *relationen*.

Havde Kant vidst dette noget før, havde han måske nøjedes med at skrive, at livet handler om at gøre sig værdig til det, man tror på. Det, man tror på, er, om ikke andet så ens egen eksistens, men i og med at denne eksistens altid gives i relationen til den anden, handler det at leve om at gøre sig værdig til det, som sker. Det, der møder en, som ikke er en selv, dette intet eller ingen, som dog alligevel mærker os, er samtidig det, som konstituerer os. Derfor er modtageligheden over for dette ubestemte noget, som rammer os, og som kan gøre os til nogen, også *mærkbart* vigtig. For som fortællingen om Kant slutter: ”Og mens de vandrer ned mod skibet, kaster den gamle mand på én gang ængstelige og lykkelige blikke op mod den store fugl, som så tydeligt allerede på dette, egentlig lidt for tidlige tidspunkt, atter er blevet hans.

Denne afsluttende salut tydeliggør to ting: Den ene, at det er den anden – i dette tilfælde fuglen – som gør Kant til nogen, hvorfor fuglen *er* blevet *hans*. Det andet, at behovet for den anden aldrig må reduceres til at være én bestemt anden, hvor fristende det end kan være. Dette er ligeledes grunden til, at *Filosofiske fortællinger* handler om intet, som aldrig kommer. Fordi gøres den anden til én bestemt, negligerer man alle de andre og de mulige relationer herimellem. Dette betyder ikke, at den anden ikke kan være den eneste alt, som i kærlighedens romantiske utopi. Derimod at én anden aldrig kan færdiggøre sandheden om en, at én anden aldrig kan gentage alle facetter af en. Der er altid en anden eller anderledes historie til stede, som den anden ikke har aktualiseret, som endnu ikke er

blevet aktualiseret. At ophøje én bestemt til at være den eller det, der rummer det hele, er den samme dumhed, som fører til totalitarisme og andre former for åndsforsnævninger.

Vi er på engang begrænset og frigjort af den anden, hvorfor der er god grund til at glæde sig over, at den anden netop er mange. Som den kloge krovært siger: ”De har været så elskværdig at bevise for mig, at Intet er det samme som Alt.”

Filosofiske fortællinger viser at filosofien *finder* sted. Filosofien er ikke ét sted, ”den støttes ikke af noget ydre, men holder sig oppe ved sin stils indre styrke.” Styrken er forbundet med den fiktive kraft, der tør og formår at forvandle det skete, at forvandle fakta. Men inden vi kan forvandle og begribe dét ubestemte, som finder sted, må vi gøre os modtagelige over for eller værdige til det, som sker. Dette kan ske gennem æstetisk empati, hvorved dette umærkelige noget bliver forvandlet til noget bestemt. Alt sammen som en midlertidig forestilling om, hvordan det, der er, måske kan forvandles til noget bedre. Erkendelsen af verden fungerer ligesom verden, idet den er en integreret del heraf.

Filosofien handler om kærlighed til kærlighed, som det der frigør livet, der hvor det svæver uden alverdens spændetrojer. Det handler om at forestille sig ”denne store barm lidt mere hængende, hvor de to store bryster havde udgang i præcis det samme punkt, som æbler med samme stilk, men samtidig med en fremadduvende tyngde, der lod hendes kridhvide krop danse efter de store, bløde brystvorter – som trommen efter den lyd den kaster.” Filosofien kan kun foregribe i kraft af den fiktive og skabende kraft, der dog altid er baseret på det, som sker. På samme måde som en duvende kavalergang kan være ubegribelig, er filosofien den, der griber ud, fordi han ved, at forestillingens kraft altid rummer lidt mindre end det, der reelt er. Filosofien dvæler ikke ved kavalergangen, idet at forstå barmen alt for godt vil være at miste den. Snarere forsøger filosofien at forberede en fremtidig tænkning ved at undersøge barmens fundament, som fremtidens opdagelser kan bygge på. Det svære heri er at det fundament, som udgør betingelserne for skabelsen af nye erkendelser, har sammen konsistens som den lyd, trommen kaster. Dette er ligeledes grunden til, at filosofien ikke støttes af noget ydre, da der intet udenfor er. Filosofien ved i udgangspunktet ingenting, men vil vide alt. Dette kræver en ydmyg åbenhed, der hænger sig i intet.

Vi kan med andre ord kun bedrive filosofi, som en bevægelse mellem steder der bevæger os, hvor mødet mellem den anden eller det andet kan skabe en midlertidig inferens, hvor det er den anden, som giver vores liv momentan betydning. På den måde kan relationen eller mødet med den eller det, som ikke er os selv, være med til at tydeliggøre, hvordan det, der sker, er med til at skabe os selv.

Filosofiske fortællinger skitserer et alment, fremtidigt mulighedsrum for det kommende menneske. Det er ikke og har aldrig været filosofiens opgave at komme med løsninger på konkrete problemer, snarere at åbne op for andre mulige flugtveje. Og flugtveje er der rigeligt af i fortællingernes forgreninger og digressioner.

Skulle jeg alligevel forsøge at komme med – ikke en løsning – men en opfordring baseret på de udsvævende *Filosofiske fortællinger*, må det være: Det hele afhænger af os selv, fordi den anden har brug for os, som vi har brug for den anden. Det kursiverede hele er det, dét hele handler om, fordi det hele aldrig er færdigt, før det er forbi. Sagt anderledes: Intet sker, hvis ikke vi accepterer, at noget måske aldrig vil ske. Det, der aldrig sker, er det, der altid sker. Som det fortælles i fortællingen *Udenfor og indenfor*: ”Kina ligger der endnu, og folk gør dér stadigvæk altid alle sammen alle vegne det samme.” Skulle nogen ønske, at noget andet ville ske, sker dette kun ved at forholde sig værdigt til det, som sker. Det vil sige at organisere sit liv bedst muligt, uanset hvad. Derigennem kan man vise sig værdig til dét, man tror på. Om det blot er et patetisk håb om, at verden er blevet lidt bedre, efter vi forlader den, end den var før, så er det fint. Patetisk bliver håbet kun, såfremt vi ikke manifesterer denne tro og anstrenger os for at virkeliggøre denne mulige bedre verden. Måske er det dét fortællinger lærer os, nemlig: At filosofien er en erkendende gestus, der rækker det kærlige og smukke videre, hvorved den selv skaber skønhed.

Trykt i *Filosofiske stemmer – festskrift til Ole Fogh Kirkeby*, ed. S.N. Larsen, M. Fuglsang & A. Carnera. Samfundslitteratur, 2007.